

OTKRIVANJE SPOMENIKA ANTUNU NEMČIĆU
1899. I OBILJEŽAVANJE 100. GODIŠNJICE
NEMČIĆEVA ROĐENJA 1913. GODINE

THE UNVEILING OF A MONUMENT DEDICATED TO
ANTUN NEMČIĆ IN 1899 AND THE CENTENIAL OF
NEMČIĆ'S BIRTH IN 1913

OZREN BLAGEC

UDK/UDC 725.94(497.5Križevci)Nemčić, A.
Pregledni članak / Review article
Primljeno / Received: 17. 10. 2013.
Prihvaćeno / Accepted: 02. 11. 2013.

Antun Nemčić (Edde, Mađarska, 14. 01. 1813. - Križevci, 05. 09. 1849.) jedan je od najznačajnijih hrvatskih pjesnika i pisaca iz prve polovice 19. stoljeća. Kao školovani pravnik većinu života proveo je radeći u nekadašnjoj Križevačkoj županiji i svoj kratak život završio je u Križevcima. Na temelju novinskih članaka i sačuvane muzejske građe autor rekonstruirao događaje koji su obilježili postavljanje spomenika Antunu Nemčiću 1899. godine u Križevcima i obilježavanje stote obljetnice Nemčićeva rođenja 1913. godine. Pritom su istaknuti svi sudionici navedenih dvaju događaja.

Ključne riječi: Antun Nemčić; spomenik; Rudolf Valdec; Fran Gundrum; Križevci; Križevačka županija

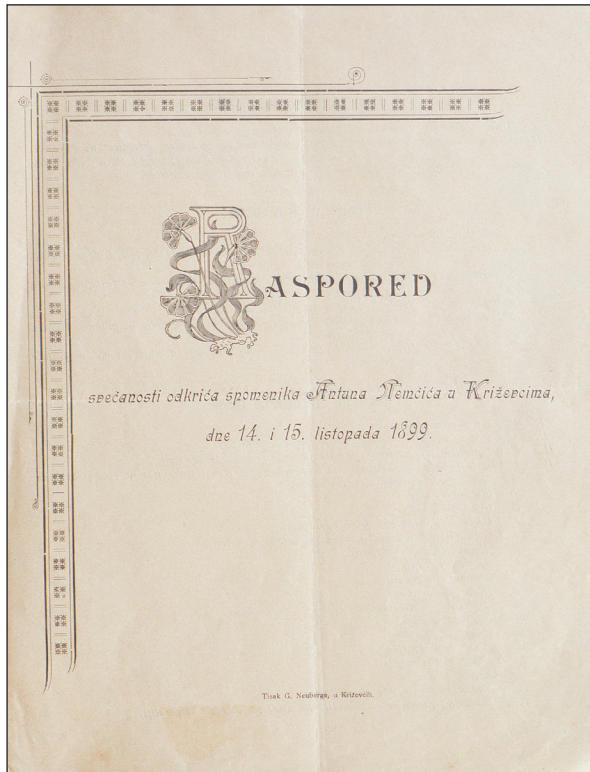
Početkom travnja 1849. godine Antun Nemčić¹ izabran je za redovnog bilježnika Križevačke županije zbog čega iz Novog Marofa seli u Križevce. Krajem kolovoza iste godine otišao je u Podravinu kako bi popisao narodne straže, no na putu se razbolio pa se 2. rujna vraća u Križevce i teško bolestan liježe u postelju. Županijski fizik, dr. Josip Schlosser, dijagnosticirao mu je koleru i, unatoč Schlo-

¹ Od izdanja Antuna Nemčića i njegovih biografija izdvajam: Mirko Bogović, *Pjesme Antuna Nemčića*, Zagreb, Tiskara Franje Župana, 1851. s vrijednom biografijom koju je napisao Bogović (str. 1-26); Antun Nemčić, *Izabrana djela*, ur. Milivoj Šrepel, Zagreb, Matica hrvatska, 1898. s biografijom koju je napisao Šrepel (str. 9 - 32); Anonimno, *Uspomena na proslavu otkrića spomenika Antunu Nemčiću hrvatskom pjesniku i rodobljubu u Križevcima 15. listopada 1899.*, Križevci, Tiskara Gustava Neuberga, 1899.; Vladoje Dukat, *O našijem humoristima: Antunu Nemčiću, Janku Jurkoviću, Vilimu Korajcu*, Rad JAZU, knjiga 197., Zagreb, 1913., str. 139-260, (o Nemčiću str. 140-187); Vladoje Dukat, *Bilješka uz Nemčićeve Putošitnice*, Rad JAZU, knjiga 274., Zagreb, 1942., str. 1-78; Antun Nemčić, *Izabrana djela*, Zagreb, Matica hrvatska, 2007., s Nemčićevom biografijom Branimira Donata (str. 9-33) i opsežnom bibliografijom Nemčićevih izdanja i radova o njemu (str. 37-45).

sserovim naporima, Nemčić umire 5. rujna. Prvo je sahranjen na starom groblju pokraj crkve Sv. Florijana a 1898. godine njegovi ostaci premješteni su na novo gradsko groblje pokraj kapele Sv. Roka u Gornjem gradu. Tako je završio život znamenitog ilirskog pjesnika, autora *Udesa ljudskog*, drugog romana u povijesti hrvatske književnosti i *Putositnica*, našeg prvog putopisa. Iako je u svom kratkom životnom vijeku Antun Nemčić u Križevcima živio tek nekoliko godina, njegov je životni put gotovo uvijek na neki način bio vezan uz Križevce. Niz godina radio je kao županijski činovnik i često dolazio u županijsko središte a njegov boravak ostavio je dubok trag među Križevčanima.

1. Otkrivanje spomenika Antunu Nemčiću 1899. godine / Unveiling of the monument to Antun Nemčić in 1899

Križevčani su već 1898. godine započeli s pripremama kako bi se dostojno obilježila 50-a obljetnica smrti pjesnika Antuna Nemčića. Osnovan je Organiza-

Slika 1. Raspored svečanosti otkrića spomenika Antuna Nemčića u Križevcima dne 14. i 15. listopada 1899. (Gradski muzej Križevci – GMK-6659).

cijski odbor koji su činili ugledni građani.² Za predsjednika Odbora izabran je dr. Mirko Crkvenac,³ za tajnika Ivan Matijević, a za blagajnika Mirko Breyer.⁴ Od poznatog kipara Rudolfa Valdeca⁵ naručen je spomenik⁶ koji su planirali postaviti u glavnom gradskom parku na Zrinjskom trgu, današnjem Nemčićevu trgu.⁷ U proljeće 1899. godine još uvijek nije bio točno poznat datum svečanog otkrića spomenika. Planiran je bio početak rujna, nedjelja oko godišnjice Nemčićeve smrti.

Da je Organizacijski odbor zaista uspješno obavljao svoj posao, govore i podaci o prispjelim donacijama za izradu spomenika. Gradsko zastupstvo Križevaca dalo je novčanu potporu od 500 forinti, Županijska skupština Bjelovarsko - bi-logorske županije također 500 forinti, Dionička štediona iz Križevaca 250 forinti, a Milutin pl. Kukuljević - Sakcinski, župan Bjelovarsko - križevačke županije, 100 forinti. Novac su donirali i brojni Križevčani, kao i *vanjski rodoljubi*, piše *Hrvatska domovina*.⁸

U sljedećih nekoliko mjeseci pripreme su tekle prema planu ili uz malo za-kašnjenje pa je u konačnici odlučeno da se spomenik svečano otkrije 24. rujna. Večer prije planiran je veliki koncert za koji su mnogi poznati skladatelji, pri-mjerice Ivan pl. Zajc, Srećko Albini, Vilko Novak, Andrija Segedi i Ivan Muhvić, uglazbili Nemčićeve stihove ili pjesme posvećene Nemčiću. Već krajem kolovoza Organizacijski odbor poslao je pozive brojnim kulturnim zavodima, pjevačkim i drugim društvima te znamenitim pojedincima, prvenstveno književnicima i

² Anonimno, Spomenik Antunu Nemčiću, *Hrvatska domovina – glasilo Stranke prava* 5, br. 96., Za-greb, 1899., str. 2.

³ Mirko Crkvenac (Čazma, 8. 2. 1860. - Krapina, 18. 11. 1936.), liječnik koji je kraće vrijeme krajem 19. i početkom 20. st. djelovao u Križevcima a od 1906. u Krapini gdje se istaknuo svojim humani-tarnim radom. <http://www.krapina.hr/default.aspx?id=60> (10. 04. 2013.).

⁴ Mirko Breyer (Varaždin, 23. 10. 1863. - Zagreb, 29. 12. 1946.), antikvar i kulturno-književni povje-sničar. Školovao se u Varaždinu, Zagrebu i Trstu a studirao u Austriji i Njemačkoj. U Križevcima je s ocem vodio tiskaru. Od 1904. godine djeluje u Zagrebu gdje je imao knjižaru i antikvarijat. Švob, Mladen; Breyer, Mirko, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2., Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 1989., str. 302 -303. Nažalost, osim imena predsjednika, tajnika i blagajnika, novinski članci i sačuvani dokumenti ne daju nam nijedno drugo ime nekoga od članova Odbora.

⁵ Rudolf Valdec (Krapina, 08. 03. 1872. - Zagreb, 01. 02. 1929.) školovao se u Zagrebu a studirao u Beču i Münchenu. Od 1895. živi i stvara u Zagrebu. Jedan od prvih modernih kipara u Hrvatskoj. Profesor je na zagrebačkoj Akademiji i član JAZU-a od 1919. g. Anonimno, Valdec, Rudolf, u: *En-ciklopedija hrvatske umjetnosti*, Zagreb, Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 1996., str. 398-399.

⁶ Detalji oko ugovora između Valdeca i Odbora za podizanje spomenika nisu poznati jer je križe-vački Gradski arhiv uništen nakon Drugog svjetskog rata pa nije sačuvan ni ugovor o izgradnji spomenika.

⁷ Anonimno, Spomenik Antunu Nemčiću, *Hrvatska domovina - glasilo Stranke prava* 5, br. 96., Zagreb, 1899., str. 2. donosi opis spomenika koji će u konačnoj verziji ipak biti izveden nešto drugačije.

⁸ Anonimno, Spomenik Antunu Nemčiću u Križevcima, *Hrvatska domovina - glasilo Stranke prava* 5, br. 196., Zagreb, 1899., str. 2.

znanstvenicima, da svojom nazočnošću uveličaju svečanost.⁹ Izdana je i prigodna razglednica sa slikom Antuna Nemčića, natpisom *Pozdrav iz Križevaca na dan otkrića spomenika hrvatskom pjesniku i rodoljubu Antunu Nemčiću 24. rujna 1899.* te prvim stihovima njegove pjesme *Domovini*.¹⁰ Program otkrivanja spomenika, osim *Hrvatske domovine*,¹¹ donijela je i *Prosvjeta - list za zabavu, znanost i umjetnost*.¹² No, već dan nakon što je *Hrvatska domovina* najavila otkrivanje spomenika došlo je do problema o kojem časopis *Dom i svijet* piše sljedeće: *Otkriće Nemčićevog spomenika odgadjaju se na neizvjestno vrijeme. Kako nam javljaju dne 21. o. mj. u večer, upravo kad se je u radionici dovršavao Niemčićev spomenik, dogodila se je velika nesreća. Stalak na kojem je spomenik stajao, popustio je, usljed čega se je spomenik srušio i tako oštetio, da će trebati dulje vremena, dok se opet popravi. Tom je nezgodom našem vriednom umjetniku Valdecu prouzročena velika šteta.*"¹³

Valdec je u sljedećih nekoliko tjedana uspio popraviti oštećeni spomenik pa je njegovo otkrivanje ponovno najavljeno za nedjelju, 15. listopada 1899. godine, a dan ranije planiran je svečani koncert. Organizacijski odbor izdao je reprezentativni *Raspored svečanosti otkrića spomenika Antuna Nemčića u Križevcima dne 14. i 15. listopada 1899.*¹⁴ a o planiranom programu ponovno su pisale i neke novine.¹⁵

Prvi gosti u Križevce su počeli dolaziti već u subotu 14. listopada u kasnim poslijepodnevnim i večernjim satima a Organizacijski odbor za iste pripremio je doček na željezničkom kolodvoru. Iako nema točnih informacija odakle su gosti dolazili, prema popisu sudionika vjerojatno je riječ o uzvanicima iz Siska i Varaždina koji ne bi stigli na početak svečanosti putujući prvim jutarnjim vlakom u nedjelju te dijelju gostiju iz Zagreba.¹⁶

⁹ Isto.

¹⁰ Antun Nemčić, *Izabrana djela*, Zagreb, Matica hrvatska, 2007., str. 428.

¹¹ Anonimno, Otkriće spomenika Antunu Nemčiću, *Hrvatska domovina - glasilo Stranke prava* 5, br. 216., Zagreb, 1899, str. 3.

¹² Anonimno, Otkriće spomenika Antunu Nemčiću u Križevcima, *Prosvjeta: list za zabavu, znanost i umjetnost* 7, br. 18., Zagreb, 1899., str. 583.

¹³ Anonimno, Otkriće Nemčićeva spomenika odgadjaju se na neizvjestno vrijeme, *Dom i svijet* 12, br. 19., Zagreb, 1899., str. 378. Slični članci pojavili su se i u *Hrvatskoj domovini* (Anonimno, Otkriće Niemčićevog spomenika odgadjaju se na neizvjesno vrijeme, *Hrvatska domovina - glasilo stranke prava* 5, br. 218., Zagreb, 1899., str. 3.) i *Tjedniku bjelovarsko - križevačkom* (Anonimno, Otkriće Nemčićeva spomenika, *Tjednik bjelovarsko - križevački* 9, br. 48., Bjelovar, 1899., str. 2-3).

¹⁴ Gradski muzej Križevci – GMK-6659.

¹⁵ Primjerice: Anonimno, Otkriće Nemčićeva spomenika, *Tjednik bjelovarsko - križevački* 9, br. 50., Bjelovar, 1899., str. 2.

¹⁶ GMK-6659 i Anonimno, Raspored svečanosti otkrića spomenika Antuna Nemčića u Križevcima, dne 14. i 15. listopada 1899., *Tjednik bjelovarsko-križevački* 9., br. 51. Bjelovar, 1899., str. 2.

Slika 2. Razglednica s prikazom nekadašnje Narodne čitaonice
(Gradski muzej Križevci – GMK-4615).

Prispjeli gosti i brojni Križevčani došli su u 20 sati u *Narodnu čitaonicu*¹⁷ na koncert sa plesnim vijenčićem na kojem su humanitarno nastupala križevačka pjevačka društva *Zvono* i *Radnički pjevački zbor*, pjevačica Marija pl. Ceraj - Cerić, Andrija Fijan¹⁸ i pijanist Julije Švarcer.

Koncert je započeo proslavom glumca Andrije Fijana koji je izrecitirao prigodnu pjesmu *Antunu Nemčiću*¹⁹ dr. Augusta Harambašića a nakon toga je pjevačko društvo *Zvono* uz pratnju orkestra izvelo *Kantatu u slavu Antuna Nemčića* koju je

¹⁷ Riječ je o danas srušenoj zgradi na uglu Frankopanske ulice i Trga Ivana Mažuranića. U toj se zgradi 1839. godine nalazila i *Ilirska čitaonica*, četvrta najstarija u Hrvatskoj. Zgrada je srušena početkom 20. stoljeća kako bi se na tom mjestu, pred početak Prvoga svjetskog rata, podigla zgrada današnjeg *Hrvatskog doma* prema projektu Stjepana Podhorskog.

¹⁸ Andrija Fijan (Zagreb, 4. 9. 1851. - Zagreb, 26. 9. 1911.), član *Hrvatskog narodnog kazališta* u Zagrebu (1878-1909). Između 1898. i 1907. godine ravnatelj je drame u HNK-u a od 1907. do 1909. intendant HNK-a u Zagrebu. Opširnije: Boris Senker, Fijan, Andrija, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 4., Zagreb, 1998., str. 204 -206.

¹⁹ Anonimno, *Odkriće Niemčićeva spomenika*, *Dom i svijet* 12, br. 22., Zagreb, 1899., str. 437. Pjesma je objavljena u: August Harambašić, *Uspomeni Antuna Nemčića*, *Obzor* 40, br. 237., Zagreb, 1899., str. 1.

uglazbio Ivan pl. Zajc.²⁰ Slijedilo je nekoliko pjesma Antuna Nemčića. Prvu *Moje proljeće* uglazbio je Ivan Muhvić²¹ a izvela Marija pl. Ceraj - Cerić uz glasovirsku pratnju Julija Švarcera. Četvrta točka programa bila je *Himna* koju je uglazbio Zajc a otpjevao *Radnički pjevački zbor*. Nakon nje Marija Ceraj - Cerić ponovno je uz pratnju Julija Švarcera otpjevala pjesmu *Svojim pjesmama* koju je uglazbio Srećko Albini.²² Na kraju programa pjevačko društvo *Zvono* uz orkestralnu pratnju otpjevalo je pjesmu *Grob kaludjera* koju je uglazbio Andrija Srijemac. Nažalost, nijedne novine ne donose podatak o tome koliko je koncert i ples nakon njega potrajao.

Nedjeljno jutro 15. listopada 1899. godine osvanulo je lijepo i vedro.²³ Križevčane je već u 6:00 sati probudila *budnica* a između 7:00 i 8:30 sati organiziran je doček ostalih gostiju na željezničkom kolodvoru. Da vlakovi ni tada nisu bili redoviti, govori podatak objavljen u *Domu i svijetu*: oko 150 gostiju iz Zagreba kasnilo je oko 30 minuta i u Križevce stiglo u zadnji čas, oko 9:30 sati.²⁴ Oni koji su nastupali u programu zasigurno nisu na vrijeme stigli na probu u 9:15 sati u zgradi gradske pučke škole²⁵ na kojoj su sva prisutna pjevačka društva trebala uvježbati program.

Svi sudionici svečanosti okupili su se u 10 sati na Strossmayerovom trgu i krenuli prema groblju Sv. Roka poredani prema unaprijed određenom rasporedu: prvi je išao Svečanostni odbor na čelu s dr. Crkvencom, nakon njega gradska

²⁰ Ivan Zajc (Rijeka, 3. 8. 1832. - Zagreb, 16. 12. 1914.) školovao se u Rijeci a studirao u Milanu. Radio je kao profesor glazbe u Rijeci i kasnije u Beču a 1870. osnivač je i ravnatelj opere u Zagrebu. Skladao je preko 1 000 djela od kojih je najpoznatija opera *Nikola Šubić Zrinski*. Josip Andreis, Zajc, Ivan, u: *Muzička enciklopedija*, sv. 3, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977., str. 753-754.

²¹ Ivan Muhvić (Rijeka, 30. 3. 1879. - Zagreb, 19. 4. 1942.), kompozitor i dirigent vojničke muzike u Zagrebu u čijem je sklopu organizirao simfonijski orkestar. Krešimir Kovačević, Muhvić Ivan, u: *Enciklopedija hrvatskog narodnog kazalište u Zagrebu*, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1969., str. 505. i http://hr.wikipedia.org/wiki/Ivo_Muhvi%C4%87 (08. 4. 2013.).

²² Srećko (Felix) Albini (Županja, 10. 12. 1869. - Zagreb 18. 4. 1933.), školovao se u Grazu i Beču a radio u Beču i Zagrebu, gdje je bio direktor opere od 1909. do 1919. godine. Skladao je orkestralna djela, klavirske kompozicije, opere, operete i balet. Sanja Majer - Bobetko, Albini, Srećko (Felix), u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv I, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983., str. 66-67.

²³ Svega dan nakon otkrivenja spomenika, u ponedjeljak, 16. listopada 1899., o tom događaju pišu: Anonimno, Odkriće Nemčićeva spomenika, *Obzor* 40, br. 238., Zagreb, 1899., str. 2. Isti tekst objavljen je i u *Hrvatska domovina - glasilo Stranke prava* 5, br. 237., Zagreb, 1899., str. 2-3. Nažalost, oba su nepotpisana! O spomenutom događaju također pišu i: Anonimno, Slava neumrlom pjesniku Antunu Nemčiću, *Hrvatski narod* 8, br. 42., Zagreb, 1899., str. 1-2.; Anonimno, Odkriće Nemčićevog spomenika, *Tjednik bjelovarsko - križevački* 9, br. 52., Bjelovar, 1899., str. 2-3; Anonimno, Odkriće Niemčićeva spomenika, *Dom i svijet* 12, br. 22., Zagreb, 1899., str. 437. U istom broju *Doma i svieta*, na str. 426. objavljena je fotografija s Nemčićeva groba u Križevcima a na str. 427. fotografija s otkrivanja spomenika na ondašnjem Zrinjskom trgu.

²⁴ Anonimno, Odkriće Niemčićeva spomenika, *Dom i svijet* 12, br. 22., Zagreb, 1899., str. 437.

²⁵ Riječ je o zgradi koja se danas nalazi u Ulici Ivana Zakmardija Dijankovečkoga br. 5.

Slika 3. Grob Antuna Nemčića – fotografija iz časopisa *Dom i svijet* od 15. studenog 1899. (br. 22., str. 426.).

glazba, križevačko Dobrovoljno vatrogasno društvo a nakon njih đaci križevačkih škola i *Gospodarskog učilišta*. Slijedili su članovi raznih društava iz cijele sjeverozapadne Hrvatske. Sudjelovala su društva *Hrvatski sokol*, *Kolo*, *Sloboda* i *Sloga* iz Zagreba, društvo *Danica* iz Siska, društvo *Dvojnice* iz Bjelovara, društvo *Podravac* iz Koprivnice i društvo *Vila* iz Varaždina. Naravno, sudjelovala su i tri križevačka pjevačka društva: *Zvono*, *Plug* i *Radnički pjevački zbor*. Na kraju povorke okupili su se predstavnici ostalih prosvjetnih i humanitarnih društava, oblasti i korporacije, primjerice predstavnici *Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, *Matice hrvatske*, *Hrvatskog zemaljskog kazališta* (danas *Hrvatskog narodnog kazališta*) i drugi.²⁶

Po dolasku na groblje Sv. Roka održana je kraća sveta misa²⁷ nakon koje je u 11 sati započeo svečani program pored Nemčićeva groba. Prvo je dr. Mirko Crkvenac u ime Svečanostnog odbora održao govor i položio vijenac, zatim je

²⁶ GMK-6659. i Anonimno, Otkriće Nemčićevog spomenika, *Tjednik bjelovarsko - križevački* 9, br. 52., Bjelovar, 1899., str. 2. Novinarski podaci o broju sudionika su različiti. U *Obzoru* od 16. listopada (br. 238.) govori se o gotovo 1 000 sudionika, dok, istovremeno, *Tjednik bjelovarsko - bilogorski* od 21. listopada (br. 52.) navodi da je bilo više od 500 osoba.

²⁷ U *Rasporedu svečanosti* (GMK-6659) navodi se da će sveta misa biti održana na Strossmayerovom trgu prije polaska na groblje, no sve novine izvještavaju o misi koja je održana pokraj kapelice Sv. Roka, dakle na samom groblju.

Slika 4. Odkriće Niemčićeva spomenika – fotografija iz časopisa *Dom i svijet* od 15. studenog 1899. (br. 22., str. 427.).

Milena pl. Šugh²⁸ izvela pjesmu *Antunu Nemčiću* Mihovila Nikolića a na kraju su sva pjevačka društva zajedno otpjevala pjesmu *Na grobu* Vilka Novaka.²⁹

Nakon odavanja počasti na Nemčićevu grobu, povorka se istim redoslijedom vratila na Zrinjski trg gdje je u 12 sati započela središnja svečanost otkrivanja pjesnikova spomenika.

Tjednik bjelovarsko-bilogorski od viđenijih uzvanika navodi župana Milutina Kukuljevića - Sakscinskog,³⁰ podžupana Teodora Georgijevića,³¹ križevačkog bisku-

²⁸ Štefanac-Šugh, Milena (Križevci, 13. 7. 1884. - Križevci, 9. 10. 1957.), školovala se u Zagrebu i Beču. Članica opere u Darmstadtu i Pragu, niz godina prvakinja zagrebačke opere. Uprizorila brojne ženske likove u raznim operama, npr. Verdijeva *Aida*, Mozartov *Figarov pir*, Puccinijeva *Tosca*, Zajčeva *Nikola Šubić Zrinski*. Krešimir Kovačević, Štefanac-Šugh, Milena, u: *Enciklopedija hrvatskog narodnog kazalište u Zagrebu*, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1969., str. 644.

²⁹ Vilko Novak, (Varaždin 15. 2. 1865. - Zagreb 16. 5. 1918.), skladatelj i glazbeni pedagog. Školovao se i radio u Zagrebu, profesor u *Hrvatskom glazbenom zavodu* i dirigent pjevačkog društva *Kolo*. Autor opere *Proljetna bura*. Krešimir Kovačević, Novak, Vilko, u: *Enciklopedija hrvatskog narodnog kazalište u Zagrebu*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1969., str. 520. i Anonimno, Novak, Vilko u: *Hrvatska opća enciklopedija*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005., str. 763.

³⁰ Milutin Kukuljević - Sakcinski (1849-1910), sin slavnog ilirca Ivana Kukuljevića - Sakcinskog. Studij prava završio u Beču. Mnogo godina proveo je radeći na agrarnim i upravnim reformama u Bosni i Hercegovini. Kao iskusan i odani činovnik imenovan je 1893. za velikog župana Bjelovarsko - križevačke županije a spomenutu dužnost obavljao je do 1904. godine. Željko Karaula, Milutin pl. Kukuljević Bassany Sakcinski, u: *Veliki župani Bjelovarski - katalog izložbe*, Bjelovar, 2011., str. 26-28.

³¹ Teodor Georgijević (Osijek, 2. 3. 1849. - Bjelovar, 23. 8. 1910.), završio je studij prava u Beču i Grazu. Činovnik u Virovitičkoj i Bjelovarsko - križevačkoj županiji od 1892. do 1900. godine. Podžupan Bjelovarsko - križevačke županije, zastupnik u Hrvatskom i Ugarskom saboru, veliki župan Bje-

Slika 5. Razglednica Otkriće spomenika Antunu Nemčiću 15. listopada 1899.
(Gradski muzej Križevci – GMK-455 7).

pa Julija Drohobeczskog,³² baruna Ljudevita Ožegovića,³³ Huga Badalića,³⁴ Andriju Lenarčića,³⁵ narodnog zastupnika Stražića itd. Dr. Crkvenac održao je kraći govor

lovarsko - križevačke županije od 1904. do smrti 1910. godine. Željko Karaula, Teodor (Tošo) Georgievic, u: *Veliki župani Bjelovarski - katalog izložbe*, Bjelovar, 2011., str. 29.

³² Julije Drohobeczky (Gany kod Uzghoroda u Ukrajini, 5. 11. 1853. - Strmac Pribički kod Krašića, 11. 2. 1934.), školovao se u rodnom gradu a radio u Ungvaru u Mađarskoj kao profesor povijesti, pedagogije i glazbe. Za križevačkog grkokatoličkog biskupa imenovan je 1891. a ustoličen 28. 8. 1892. godine. Zaslужan za obnovu Katedrale u Križevcima od 1895. do 1897. godine. Pomogao razvoj glazbe u Hrvatskoj. Anto Lešić, Drohobeczky, Julije (Drohobecki), u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 3., Zagreb, *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 1993., str. 618-619.

³³ Barun Ljudevit Ožegović (Varaždin, 28. 2. 1841. - Zagreb, 28. 10. 1913.), sin ilirca Metela Ožegovića, zastupnik u Hrvatskom i Ugarskom saboru, ugledni gospodarstvenik i veleposjednik te kvalitetan slikar-amater. Ozren Blagec i Gordana Đuričić, Ljudevit barun Ožegović, u: *Cris* 14/2012, Križevci: Povijesno društvo, 2013., str. 142-156.

³⁴ Hugo Badalić (Slavonski Brod, 18. 9. 1851. - Zagreb, 4. 5. 1900.), pjesnik, prevoditelj i libretist koji se školovao u Slavonskom Brodu, Kostajnici, Zagrebu i Beču a radio kao profesor u gimnazijama u Zagrebu i Rijeci. Aktivno djelovao u Matici hrvatskoj. Najpoznatije dijelo mu je glazbena tragedija u tri čina *Nikola Šubić Zrinski*. Mirko Žeželj, Badalić, Hugo, u: *Hrvatski biografski leksikon* sv. 1., Zagreb, *Jugoslavenski leksikografski zavod*, 1983., str. 331-332.

³⁵ Andrija Lenarčić (Vrhnika, 22. 9. 1859. - Zagreb, 26. 12. 1936.), školovao se u Beču i Halleu, profesor na križevačkom Gospodarskom učilištu (1885-1898) i ravnatelj istoga (1898-1911). Rade Milosa-vljević, *Leksikon Križevčana*, Koprivnica: Povijesno društvo Koprivnica, 1988., str. 75-76.

Slika 6. Razglednica Zrinjskog trga (danas Nemčićev trg) nakon podizanja spomenika
(Gradski muzej Križevci – GMK-4617)

i predao spomenik na čuvanje načelniku Vukiću. Valdec je spustio zastavu sa spomenika a okupljenim Križevčanima i njihovim gostima obratio se i gradonačelnik Ferdo Vukić.³⁶ Zatim se pristupilo polaganju vijenaca.³⁷ Prvi vijenac položio je križevački gradonačelnik, zatim Teodor Georgijević u ime Bjelovarsko-križevačke županije³⁸ te Franjo Marković i Milivoj Šrepel u ime *Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* a Marković je izrekao i sonet u Nemčićev spomen.³⁹ U ime *Matice hrvatske* vijenac su položili Tadija Smičiklas, njen predsjednik koji je održao i kraći govor i tajnik Ivan Kostrenčić.⁴⁰ Slijedila su brojna druga društva, korporacije i pojedinci, primjerice *Narodna čitaonica* iz Križevaca, *Izraelitska bogoštovna općina* iz

³⁶ Ferdo Vukić (Križevci, 2. 04. 1836. - Križevci, 4. 8. 1916.), gradonačelnik Križevaca između 1893. i 1901. godine. Za njegova mandata uređena je Grkokatolička katedrala i izgrađena Sinagoga. Rade Milosavljević, *Leksikon Križevčana*, Koprivnica: Povijesno društvo Koprivnica, 1988., str. 131.

³⁷ GMK-6659.

³⁸ Časopis *Dom i svijet* pak navodi da je u ime Županije vijenac položio župan Kukuljević - Sakcinski.

³⁹ Anonimno, Odkriće Nemčićeva spomenika, *Obzor* 40, br. 238., Zagreb, 1899., str. 2. donosi cijeli sonet.

⁴⁰ Ivan Kostrenčić (Crikvenica, 16. 11. 1844. - Crikvenica, 9. 3. 1924.), gimnaziju pohađao u Rijeci i Senju, studije teologije završio u Pešti a povijest i slavistiku u Beču. Od 1875. do umirovljenja 1911. knjižničar i ravnatelj *Sveučilišne knjižnice u Zagrebu* čiji je rad unaprijedio izradom kataloga i uvođenjem međuknjižnične razmjene. Klara Pranjko i Šimun Juričić, Kostrenčić, Ivan, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 7., Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2008., str. 697-698.

Križevaca, pjevačko društvo *Zvono*, biskup Drohobeczky, obitelj Vecka i drugi. Pod Nemčićev spomenik položen je ukupno 31 vijenac.

Nakon polaganja vijenaca Andrija Fijan izrecitirao je prigodnu pjesmu posvećenu Nemčiću koju je spjevao Jovan Hranilović,⁴¹ slijedila je himna Vilka Novaka *Pred spomenikom* koju su zajedno izvela sva prisutna pjevačka društva a svečanost je završila izvedbom Nemčićeve pjesme *Domovini* koju su uglazbili Franjo Pokorni⁴² i Ivan Muhvić. Pjesmu je odsvirala gradska glazba a pjevali gotovo svi prisutni gosti!

Nakon završetka svečanosti većina se Križevčana i gostiju razišla a za ugledne uzvanike održan je zajednički ručak u prostorijama *Narodne čitaonice*. Po pisanju novina, na njemu se okupilo između 120 i 150 ljudi.⁴³ Uz već navedene uglednike, svečanom ručku prisustvovali su i Ksaver Šandor Gjalski⁴⁴ i Stjepan Miletić.⁴⁵ Ni ovaj put nije nedostajalo zdravica koje su izrekli dr. Crkvenac u slavu kralja, Andrija Lenarčić, ravnatelj *Gospodarskog učilišta*, u slavu bana Khuena-Hédervárya (!), ponovno dr. Crkvenac u slavu župana Kukuljevića-Sakcinskog. Isti se u svoji zdravici zahvalio na svečanosti i nazdravio i biskupu Drohobeczkom. Nakon prvih zdravica uzvanici su otpjevali *Lijepu našu domovinu* nakon koje su uslijedile nove zdravice. Mirko Breyer nazdravio je Antunu Nemčiću, vitez Trnski⁴⁶

⁴¹ Objavljena u: Jovan Hranilović, Uspomeni pjesnika Antuna Nemčića, *Obzor* 40, br. 237., Zagreb, 1899., str. 1.

⁴² Franjo Pokorni (1825. - Zagreb, 26. 9. 1859.), učio violinu i kompoziciju u *Hrvatskom glazbenom zavodu* u Zagrebu gdje je kasnije bio nastavnik i dirigent orkestra. Osnovao je prvu gradsku glazbu u Zagrebu i bio dirigent kazališnog orkestra. Krešimir Knežević, Pokorni, Franjo, u: *Muzička enciklopedija*, sv. 3., Zagreb, *Jugoslavenski leksikografski zavod*, 1977., str. 101. i Franjo Kuhač, *Ilirski glazbenici*, Zagreb, *Matica hrvatska*, 1893., str. 170-171.

⁴³ *Obzor* piše o 120 uzvanika, *Dom i svijet* o 140, a *Tjednik bjelovarsko - križevački* o njih 150. Članak u *Hrvatskoj domovini*, identičan s onim u *Obzoru*, navodi čak 1 200 osoba, no tu se očito radilo o tiskarskoj pogrešci!

⁴⁴ Ksaver Šandor Gjalski (Gredice kraj Zaboka, 26. 10. 1854. - Gredice, 9. 2. 1935.), pravim imenom Ljubomir Tito Josip Franjo Babić, školovao se u Varaždinu a pravo završio u Zagrebu i Beču. Zastupnik u Hrvatskom i Ugarskom saboru, župan Zagrebačke županije, član JAZU-a. Poznat kao pisac i kroničar svog vremena. Najpoznatije mu je djelo *Pod starim krovovima*. Dean Duda, Gjalski, Ksaver Šandor, u: *Hrvatski biografski leksikon* sv. 4., Zagreb, *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 1998., str. 694-697.

⁴⁵ Stjepan Miletić (Zagreb, 24. 3. 1868. - München, 8. 9. 1908.), u Zagrebu je završio gimnaziju a u Beču doktorirao filozofiju. Od 1894. do 1898. godine intendant *Hrvatskog narodnog kazališta* u Zagrebu koje u to vrijeme doseže svoj vrhunac. Slavko Batušić i Branko Hećimović, Miletić, Stjepan, u: *Enciklopedija Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu*, Zagreb, *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 1969., str. 495-496.

⁴⁶ Ivan Vitez Trnski (Nova Rača kod Bjelovara, 1. 5. 1819. - Zagreb, 30. 6. 1910.), školovao se u Grubišnom Polju, Zagrebu i Grazu a veći dio života proveo kao časnik u Vojnoj krajini. Bio je upravitelj novoosnovane Bjelovarske županije od srpnja 1871. do ožujka 1872. godine. Željko Karaula, Ivan Vitez Trnski, u: *Veliki župani Bjelovarski - katalog izložbe*, Bjelovar, 2011., str. 15-18.

Križevčanima, g. Sokol kiparu Valdecu a dr. Gundrum⁴⁷ Hrvaticama.⁴⁸ Tako je u dobrom raspoloženju i očito za prepunim stolom završila svečanost otkrivanja spomenika pjesniku Antunu Nemčiću a središnji križevački Zrinjski trg dobio novu, i danas prepoznatljivu vizuru.

2. Obilježavanje 100. godišnjice rođenja Antuna Nemčića 1913. u Križevcima / Marking of the 100th anniversary of Antun Nemčić's birth 1913 in Križevci⁴⁹

Proslava stote godišnjice Nemčićeva rođenja bila je puno skromnija. Na inicijativu dr. Frana Gundruma osnovan je Odbor za proslavu koji je izdao lijepi plakat u bojama hrvatske zastave naslovljen *Braćo sugrađani! Hrvati!*⁵⁰ kojim su Križevčani pozvani na središnju proslavu predviđenu za nedjelju, 12. siječnja 1913. godine. Proslava je zakazana dva dana prije Nemčićeva rođendana jer se smatralo da bi joj prisustvovalo mnogo manje ljudi kada bi bila održana na samu godišnjicu, u utorak, 14. siječnja.⁵¹ Proslava je održana nakon nedjeljne mise pokraj spomenika s početkom u 11½ sati, kako je napisano na plakatu. Ovaj put broj prisutnih društava bio je mnogo manji. Prisustvovala su samo križevačka društva *Hrvatski sokol*, *Plug*, *Kalnik* i *Zvono*, dva gradska vatrogasna društva te predstavnici *Hrvatske čitaonice*. Na proslavi govorio je jedino dr. Gundrum koji je na početku istaknuo tri važne osobine Hrvata: vjernost kralju, junaštvo i poštivanje mrtvih velikana. Također, prisutne je pozvao na trijeznost kao glavni uvjet gospodarskog napretka.⁵² Gundrum je govor završio povicima *Slava Njemčiću!*. Slijedio je glazbeni dio programa. Prvo su prisutna pjevačka društva izvela pje-

⁴⁷ Fran Gundrum Oriovčanin (Oriovac, 9. 10. 1856. - Križevci, 24. 7. 1919.). Nakon završetka studija medicine u Beču kraće vrijeme radi kao liječnik u Slavonskom Brodu i Bugarskoj a 1894. došao je u Križevce gdje je bio gradski liječnik, ravnatelj bolnice i docent higijene na *Gospodarskom učilištu*. Vrlo aktivan u javnom i kulturnom životu Križevaca. Vladimir Dugački i Franjo Frntić, Gundrum Oriovčanin, Fran Srečko, u: *Hrvatski biografski leksikon* sv. 5., Zagreb, *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2002., str. 308-309. i opširno: Franjo Husinec, dr: *Fran Gundrum*, Križevci, *Matica hrvatska*, 2001. Husinec u svojoj knjizi (str. 121.) pak navodi da je Gundrum u to vrijeme bio na kongresu liječnika u Parizu!

⁴⁸ Anonimno, Odkriće Nemčićevog spomenika, *Tjednik bjelovarsko - križevački* 9, br. 52., Bjelovar, 1899., str. 2-3.

⁴⁹ Ovdje ću se osvrnuti samo na obilježavanje u Križevcima jer je s nekoliko predstava i matineja 100. obljetnica Nemčićeva rođenja obilježena i u Zagrebu.

⁵⁰ Gradski muzej Križevci, GMK-7266.

⁵¹ O tome pišu: Anonimno, Proslava Njemčićeve 100-god. u Križevcima, *Obzor* 11, br. 12., Zagreb, 1913., str. 1., *Tjednik bjelovarsko-bilogorski* 24, br. 12., Bjelovar, 1913. str. 2-3. i Milan Urbani, Proslava u Križevcu, *Savremenik* 8, br. 2, Zagreb, 1913., str. 127-128.

⁵² Ovaj Gundrumov savjet anonimni novinar *Obzora* popratio je komentarom: *Opomena ova izrečena je u zgodan čas, jer je baš bilo mnogo seljačtva, kome nebi škodilo malo antialkoholizma*. Anonimno, Proslava Njemčićeve 100-god. u Križevcima, *Obzor* 11, br. 12., Zagreb, 1913., str. 1.

smu Vilka Novaka *Pred spomenikom* koja je izvedena i prilikom otkrivanja spomenika. Križevačka učenica Dragica pl. Vučetić recitirala je prigodnu pjesmu *Antunu Nemčiću* koju je spjevao ravnatelj pučke škole Nikola Hortenzije Pavić.⁵³ Svi prisutni, kojih je, po novinskim natpisima, bilo preko 1 000 (polovicu su činili učenici križevačkih škola) zajedno su otpjevali *Lijepu našu domovinu*. Na kraju programa učenici su otpjevali pjesmu *Domovini* Antuna Nemčića.

U utorak, 14. siječnja, na rođendan Antuna Nemčića, predstavnici *Odbora*, društva *Hrvatski sokol* i društva *Plug* uredili su Nemčićev grob i položili vijence. Iz novinskih natpisa može se isčitati da je grob znamenitog pjesnika već tada bio poprilično zapušten i da je njegova slava podosta izbljedila u svijesti Križevčana, i to ni petnaest godina nakon što mu je na središnjem gradskom trgu podignut spomenik.⁵⁴

3. Zaključak / Conclusion

Dva događaja kojima su Križevčani odali počast pjesniku Antunu Nemčiću u mnogočemu se razlikuju. Svečanost otkrivanja spomenika 1899. godine bila je izniman društveni i kulturni događaj kojem su prisustvovali brojni uglednici iz političkog, društvenog, napose kulturnog života. Razna pjevačka društva iz čitave sjeverozapadne Hrvatske pristigla su u Križevce kako bi prisustvovali

Slika 7. Plakat za obilježavanje 100. godišnjice Nemčićeva rođenja (Gradski muzej Križevci – GMK-7266).

⁵³ Nikola Hortenzije Pavić (Požega, 4. 12. 1874.- Križevci, 1. 5. 1928.), osnovnu školu završio je u rodnom gradu a gimnaziju u Zagrebu gdje je kasnije radio kao učitelj. Premješten je u Križevce 1910. i bio ravnatelj niže i više pučke škole te učiteljske škole. Milorad Pavić, *Pavić D. Nikola - Hortenzije - rukopis* u Gradskom muzeju Križevci pod inv. br. rukopis-4. Pjesma pod nazivom *Antunu pl. Nemčiću* objavljena je u: Hortenzije, *Spomenica*, Zagreb, 1918., str. 34-35.

⁵⁴ *Tjednik bjelovarsko-bilogorski* 24, br. 12., Bjelovar, 1913., str. 2-3 i Milan Urbani, *Proslava u Križevcu, Savremenik* 8, br. 2, Zagreb, 1913., str. 127-128.

Slika 8. Fotografija govora dr. Frana Gundruma na obilježavanju 100. godine Nemčićeva rođenja (Gradski muzej Križevci – GMK-6643).

la pompoznom otkrivanju spomenika. Očigledno je da su i sami Križevčani tih godina veoma držali do Nemčićeve slave i ugleda. Tadašnje novine naveliko su najavljivale otkrivanje spomenika i pisale o njemu kao iznimnom događaju. No, već nakon nešto više od 13 godina situacija se uvelike izmijenila. Na obilježavanje stotog Nemčićeva rođendana nije bio pozvan (ili barem nije došao) nitko osim Križevčana i stanovnika okolnih sela. Iako je okupljeno mnoštvo bilo i ovaj put brojno, možda čak i brojnije nego 1899. godine, primjetan je nedolazak predstavnika političke vlasti, pa čak i uglednih kulturnih radnika. Ni novinski natpisi nisu ni približno toliko česti kao prilikom otkrivanja spomenika, čak bi se moglo reći da se više pisalo o kazališnim predstavama koje su se tih dana odigravale u Zagrebu u čast Nemčićeve 100. godišnjice rođenja. Razlog skromnijoj proslavi vjerojatno leži u općoj političkoj situaciji u Hrvatskoj u to vrijeme te činjenici da je trajao i Drugi balkanski rat. Ipak, Križevčani su se oba puta sjetili svog znamenitog sugrađanina i odali mu poštovanje kakvo zaslužuje iako je u njihovu gradu živio tek kratko vrijeme.

SUMMARY

The unveiling of a monument dedicated to Antun Nemčić in 1899 and the centennial of Nemčić's birth in 1913

Antun Nemčić, Croatian poet and writer from the beginning of 19th century, died in 1849 in Križevci as regular notary of Križevci county. Magnificent ceremony celebrating 50 years from his death was held on October 15, 1899 on which occasion the statue of Nemčić was unveiled, the work of a young sculptor Rudolf Valdec. Numerous singing associations from north-west of Croatia, distinguished gentleman from social, political and cultural life and many citizens of Križevci performed and held speeches in his honour. Many of Croatian important news publishers of that time wrote about this event. Thirteen years later, on January 12, 1913, a humble ceremony was held celebrating hundred years from Nemčić's birthday, attended only by citizens of Križevci. This time the newspapers in their modest reports didn't mentioned any distinguished guests or associations, indicating that the glory of Antun Nemčić began to fade away.

Key words: Antun Nemčić; monument; Rudolf Valdec; Fran Gundrum; Križevci, Križevci's county

Ozren Blagec
Gradski muzej Križevci
Tome Sermagea 2
HR – 48260 Križevci
ozren.gmk@gmail.com

